

Traduir Baulenas al romanès

Visat núm. 15

(abril 2013)

par Xavier Montoliu

Lluís-Anton Baulenas disposa ja de tres novel·les traduïdes al romanès, *Firul de argint* (2009), *Nasul lui Mussolini* (2010) i *Pentru un sac de oase* (2011), si bé ben aviat seran quatre els llibres que el lector romanès podrà trobar a les llibreries, ja que és previst que l'any 2013 aparegui *La felicitat*. Hem volgut parlar amb les dues traductores de Baulenas al romanès, Maria-Sabina Draga Alexandru i Oana-Dana Balaş.

Com vau conèixer la seva obra i què vau llegir d'aquest autor que us motivés a esdevenir-ne traductores seves? La proposta de traducció fou vostra doncs, o va venir d'alguna editorial; com va anar? I quina intenció té l'editorial en cada cas? Heu pogut treballar amb l'autor, si us ha calgut?

MSDA: La primera novel·la de Baulenas que vaig llegir va ser precisament *El fil de plata*, per recomanació de Cathy Ythak, la seva traductora al francès. Em va agradar tant que vaig decidir que l'havia de traduir al romanès. No ho vaig poder fer immediatament perquè tenia altres compromisos en aquella època; llavors pràcticament vaig viure amb el llibre durant uns anys, fins que vaig poder acabar la traducció. És una novel·la amb molta profunditat, que fa identificar-te amb els personatges i patir per ells, que pateixen els esdeveniments tràgics de la història, sobretot la Guerra Civil. També et fa entendre les conseqüències de la història i com se sent en l'àmbit de la vida humana individual.

ODB: La primera lectura d'una novel·la de Lluís-Anton Baulenas va ser gràcies a una proposta que em va fer l'editorial Meteor Press de Bucarest. Em vaig entusiasmar, d'una banda perquè feia temps que m'hauria agradat traduir literatura catalana; a penes havia començat a dedicar-m'hi i tenia la inesperada possibilitat de continuar: d'altra banda, perquè el llibre que tenia a les mans —*El nas de Mussolini*— em va encisar des de les primeres pàgines. A més a més, m'interessava la literatura catalana actual, en particular la narrativa, i la traducció m'oferia la immillorable i inigualable oportunitat de conèixer a fons l'obra d'autors catalans contemporanis.

MSDA: En canvi, la proposta de traduir *El fil de plata* va ser meva, però va trobar molt interès per part de Jana Balacciu Matei i l'editorial Meronia de Bucarest, que gaudeix de tenir la col·lecció més extensa i rica de traduccions de literatura catalana en romanès dins la «Biblioteca de cultură catalană». A més a més, Jana Balacciu Matei, amb la seva passió i els seus coneixements impressionants de la llengua i cultura catalanes, va ser una editora fantàstica. Sense la seva ajuda, aquesta traducció no hauria estat la mateixa. Pel que fa a l'autor, el vaig conèixer a Barcelona l'any 2007, quan vaig tenir una beca de l'Institut Ramon Llull que em va permetre de fer una residència per a traductors a la Universitat Autònoma. Vam tenir una conversa molt interessant, que em va ajudar molt a entendre la seva manera de pensar, l'arquitectura complexa del món de les seves

novel·les i, el més important, el mecanisme de com situa els personatges en el context històric i de donar-los vides independents, com si fossin persones reals.

Parlem ara de l'interès romanès per la literatura catalana contemporània. Entre els autors contemporanis més traduïts al romanès, hi trobem, entre altres, Jaume Cabré, Carme Riera o Ramon Solsona, que com Lluís-Anton Baulenas, també han viatjat a Bucarest. Segons vosaltres, a què es deu aquest interès romanès per la literatura catalana contemporània? I, concretament, quins són els vostres interessos en la literatura catalana?

ODB: Penso que a Romania ja comença a viure's la lectura de manera normal. El mercat editorial és luxuriat i més obert que mai, i els lectors romanesos s'hi poden moure amb tota llibertat i gaudeixen d'aquestes descobertes. A més, la literatura catalana que es tradueix i es publica ara a Romania és literatura de qualitat, literatura bona que encisa.

MSDA: Diria que el públic romanès troba moltes connexions entre la història catalana, marcada per la dictadura de Franco, i el passat comunista de Romania. Les dictadures de qualsevol tipus sempre són molt semblants. Per això, les novel·les de Baulenas, que tracten molt de la dictadura franquista, han tingut molt èxit a Romania. Altres autors contemporanis, com els que tu esmentes, també són molt apreciats. A mi personalment m'agrada molt Carme Riera, que té un corpus narratiu que desxifra la sensibilitat femenina dividida entre oposicions diverses, a vegades heretades de les generacions anteriors, com passa en la novel·la *La meitat de l'ànima* —disponible també en romanès en la traducció de Jana Balacciu Matei.

Passem pròpiament a parlar de la traducció de l'obra: ens podríeu explicar quins han estat els vostres plantejaments davant de l'estil, llengua i escenaris on transcorren les accions d'aquestes novel·les? Per exemple, sobre el seu estil, amb una estructura narrativa pròpia del *flash-back*. La seva és una aposta per un estil i llenguatges de qualitat però que arriba al gran públic, amb una llengua treballada, i un estil que va de la ironia a l'humor negre.

MSDA: Traduir un autor amb tanta complexitat és difícil, però també molt interessant, perquè es tracta de recrear tot el seu món imaginatiu en una altra llengua. L'estil de Baulenas és molt personal i és precisament aquesta dimensió personal de la història de què parlava que funciona molt bé en aquesta tècnica narrativa del *flash-back*. El text reflecteix els diferents estadis de la personalitat humana, atenent funcionalment els canvis dramàtics de la història, la influència del temps que passa; tot això portat a llocs on no ens imaginàvem poder arribar. La riquesa dels registres lingüístics també contribueix a la individualització dels personatges i llur localització precisa en temps i espai. El traductor ha d'investigar ben bé l'època i el context sociocultural i polític per poder entendre les motivacions dels personatges i la complexitat de les relacions causa-efecte en la trama narrativa de la novel·la. Pel que fa a l'humor negre, això és una de les coses més difícils de traduir perquè l'humor és pràcticament intraduïble i s'han de trobar equivalents culturals, però també és important poder mantenir les estructures originals per tal que el text traduït sigui el més proper possible a l'original.

ODB: Trobo que l'expressió flueix amb molta naturalitat i això pot ser un repte fins i tot per al traductor que treballa amb dues llengües tan paregudes com són el català i el romanès. És difícil vessar a un altre idioma, encara que sigui germà i semblant, una forma tan treballada conservant-ne intactes el ritme, l'elegància, la ironia, la vivacitat...

Sobre el context cultural. Aquests quatre títols tenen com a fils argumentals escenari de fets històrics catalans, o esdeveniments a Barcelona pròpiament, del segle XX. Aquestes referències destacades i documentades de fets reals fan que l'obra de Baulenas pugui ser considerada de narrativa històrica contemporània.

MSDA: S'ha de conèixer el context històric per traduir les obres de Baulenas, i també s'ha de comprendre com pensava la gent en aquell temps a Catalunya. La traducció literària implica, més que la traducció lingüística, una traducció cultural, una negociació entre els fonaments històrics de dos països diferents en èpoques diferents. *El fil de plata* conté referències molt precises sobre la geografia urbana de la ciutat de Barcelona, amb una gran riquesa de detalls, de tal manera que el lector se sent com si fos present al mateix lloc i al mateix temps com els dels personatges. A *La felicitat*, la part corresponent a la trama narrativa centrada a Barcelona es desenvolupa en el moment de la construcció de la Via Laietana, a principi del segle XX i com això va influir en les relacions entre els diferents grups socials de la població barcelonina. Aquest és el puntal de la història individual dels personatges, Deogràcies-Miquel Demi Gambús, descendent d'una família de lladres de tradició, i l'artista de circ Nonnita Serrallac. Diria que sí, que es tracta de narrativa històrica, però aquest és un tipus d'història amb un fort impacte sobre la vida humana de cada individu. Però es podria dir en algun sentit que, de fet, Barcelona és el personatge principal de la novel·la i, a propòsit d'això, recordaria el que Baulenas menciona sobre la seva filiació amb l'escriptor de llengua espanyola Eduardo Mendoza, un altre gran cronista de Barcelona, a la seva novel·la *La ciudad de los prodigios*.

ODB: Efectivament, el rerefons històric hi és, a les novel·les; això és ben cert. Són més aviat pinzellades, però suficientment convincents per recrear una època, una atmosfera, la vida del dia a dia, on els personatges són gent de carn i ossos.

Per acabar, quins altres projectes heu fet, o esteu fent o teniu pensat fer.

MSDA: Ara estic traduint *La felicitat* per a Meteor Press de Bucarest.

ODB: He estat treballant en la traducció al romanès de la novel·la *Pa negre*, d'Emili Teixidor, que enllistiré aquesta primavera. A part d'això, estic preparant per a l'editorial Meteor Press una presentació selectiva de narrativa catalana publicada durant l'any 2012: és el primer pas per triar-ne les futures novel·les que es traduiran en romanès. He de confessar que em tempten Sebastià Alzamora i Empar Moliner, dos autors catalans que conec des de fa temps, dels quals gaudeixo sempre.